

تحلیلی بر قدرت و اقتدار

Analysis on the power

نویسنده:
علی ظهیری

www.ketab.ir

سرشناسه: علی ظهیری، ۱۳۴۵-
عنوان و نام پدیدآور: تحلیلی بر قدرت و اقتدار / Analysis on the power / نویسنده: علی ظهیری
مشخصات نشر: تهران: مؤسسه پندارآفرینان آتی، ۱۳۹۳
مشخصات ظاهری: ۱۵۱ ح.
شابک: ISBN: 978-600-93926-2-9

وضعیت فهرست‌نویسی: فیا
یادداشت: کتابنامه: ص. ۱۴۷.
یادداشت: نمایه.

موضوع: قدرت (علوم اجتماعی)
موضوع: اقتدار

رده‌بندی کنگره: JC۳۳۰/۵۹۳۳۱۳۹۳

رده‌بندی دیوئی: ۳۰۳/۳

ت. ه. کتابشناسی ملی: ۳۵۳۹۶۶۲

کلیه حقوق برای ناشر محفوظ است

تهران: بلوار فردوس غرب- خیابان وزری شمالی- کوچه ... شماره ۲- واحد ۱۴- کدپستی: ۱۴۸۲۸۹۷۳۴۱
تلفن: ۴۴۱۶۸۷۰۶

عنوان: تحلیلی بر قدرت و اقتدار

نویسنده: علی ظهیری

ویراستار: بهزاد مردآزاد ناو

ناشر: مؤسسه پندارآفرینان آتی

مدیر فنی: محمدحسین عناصری

حروفچینی: ربابه قهارپور

لینوگرافی/ چاپ و صحافی: جامع هنر/ فرانکر

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

قیمت: ۲۰۰۰۰ تومان

نوبت چاپ: چاپ اول پاییز ۱۳۹۳

شابک: ISBN: 978-600-93926-2-9

پیشگفتار ناشر

نیک می‌دانیم که انسان، موجودی است اجتماعی. هر دو زندگی در زمان اوقات زندگی خویش (حتی اگر در دل طبیعت و به‌دور از انسان‌های دیگر باشد) باز هم در عمق اندیشه‌هایش، حیات اجتماعی دارد و همواره با سایر هم‌نوعان خود در ارتباط است. برای زندگی انسان (چه در جمع و چه در تنهایی)، در اجتماع معنا می‌یابد. از طرفی، در جامعه، تمامی افراد یکسان نیستند و از جنبه‌های مختلف جسمی، روحی، عاطفی، ذهنی، اخلاقی و فرهنگی، نگرشی و بینشی و... متفاوتند. برخی استعداد و توانایی‌های بیشتری نسبت به دیگران دارند؛ عده‌ای مسئولیت‌های بیشتری می‌پذیرند؛ بعضی‌ها جاه‌طلبند؛ برخی قانع و برخی ناراضی‌اند؛ خیلی‌ها دوستدار ثروت و کسب قدرتند؛ برخی اعتماد به‌نفس پایین دارند؛ عده‌ای بایستکار و خستگی‌ناپذیرند؛ و نظایر این‌ها.

بنابراین، جوامع بشری ترکیب ناهمگونی از افراد، گروه‌ها و فرهنگ‌های مختلفند که در کنار هم و با هم زندگی می‌کنند. بدیهی است، رعایت حق و حقوق آحاد جامعه و اداره

کردن آن، به‌نظم و قانون، قانونگذار، مجری قانون، سازمان‌ها و نهادهای متعدد، امکانات و ابزارهای گوناگون نیاز دارد. عده‌ای باید مسئولیت مدیریت جامعه را بپذیرند. پذیرش مسئولیت، اقتدار و اختیار متناسب با آن را می‌طلبد. و قدرت، اگر کنترل نشود، ظلم و فساد، تعدی و نابسامانی و نهایتاً بی‌عدالتی به‌همراه خواهد داشت. اعطای قدرت یا کسب قدرت یا بازپس گرفتن آن، تابع فرایند یا فرایندهای پیچیده‌ای است که در مباحث مدیریت و رهبری و سیاست و حکومتداری به‌آن پرداخته می‌شود.

لیکن، آقای علی ظهیری، کارشناس ارشد علوم اجتماعی و مدرس دانشگاه، با داشتن ۱۰ سال سابقه خدمت و مدیریت در بانک سپه، از دیدگاه جامعه‌شناختی به‌مقوله قدرت و اقتدار گریسته است. ایشان با تبیین مفاهیم و تعاریف قدرت و اقتدار و نقد و بررسی آن از دیدگاه مکاتب و دانشمندان مختلف، از دیدگاه مکتب اسلام نیز به‌موضوع پرداخته و آن را با دیدگاه‌های داندان غربی مقایسه کرده است.

مطالعه کتاب که مطالب آن در دوازده فصل و با متنی ساده و روان نگاشته شده، می‌تواند برای تمام افراد، کارکنان، مدیران، دانشجویان، متخصصان، دانشجویان، مدیران، کارکنان و سایر علاقمندان به‌مباحث علمی-اجتماعی در حوزه علوم انسانی (به‌ویژه، جامعه‌شناسی و مدیریت) مفید واقع شود.

مؤسسه پندارآفرینان آتی، با عنایت به اهداف و وظایفی که در جهت ارتقا و اعتلای فرهنگ این مرز و بوم در مسیر پیشرفت و توسعه ملی برای خود تعریف کرده، امیدوار است چاپ کتاب تحلیلی بر قدرت و اقتدار مورد پسند طبع خوانندگان فرهیخته و فرهنگ‌دوست ایرانی واقع شود.

مدیر مسئول

مؤسسه پندارآفرینان آتی

فهرست مطالب

پیشگفتار نویسنده	۱۳ /
مقدمه	۱۷ /
فصل اول: تعریف قدرت، اقتدار و مشروعیت	۲۵ /
فصل دوم: تعریف و تحلیل مفاهیم حکومت، سیاست، قدرت و اقتدار، پایگاه‌های قدرت و اقتدارگرایی	۳۷ /
فصل سوم: تکامل اندیشه‌های اجتماعی بشر با ظهور رنسانس و کاهش اقتدارگرایی و پی‌ریزی دولت مدرن و قانونگرایی	۴۹ /
فصل چهارم: طبقات اجتماعی، دولت و قدرت از دیدگاه مارکس	۶۳ /
فصل پنجم: قدرت و اقتدار از دیدگاه ماکس وبر	۷۱ /
فصل ششم: قدرت از دیدگاه کارکردگرایی و برخوردگرایی (مکتب تضاد)	۸۵ /
فصل هفتم: قدرت از دیدگاه نظریه پردازان پست‌مدرن	۹۱ /
فصل هشتم: مفهوم قدرت و کاربرد آن در مدیریت سازمان‌ها	۱۰۱ /
فصل نهم: نقد و تحلیل دیدگاه اندیشمندان غربی درباره قدرت، اقتدار و عقلانیت (کارل مارکس، ماکس وبر، هابز و...)	۱۰۹ /
فصل دهم: قدرت و حکومت از دیدگاه اسلام	۱۲۱ /
فصل یازدهم: ویژگی‌های رفتاری، مطالبه‌ای اقتدارگرا و قدرت‌طلب	۱۳۳ /
فصل دوازدهم: ویژگی‌های رفتاری مردم تحت سلطه حاکمان اقتدارگرا و قدرت‌طلب	۱۴۱ /
فهرست منابع و مآخذ	۱۴۷ /
نمایه‌ها	۱۴۹ /

پیشگفتار نویسنده

تَبَرَّكَ بِيَدِهِ الْمُلْكُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

«سوره ملک - آیه ۱»

اُبزرگوار خدایی که سلطنت مُلک هستی به دست قدرت اوست و (در همه عالم) بر همه چیز، وی را توانایی است.

سَبِّحْ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَ الْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ (۱) لَهُ الْمُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ
يُحْيِي وَ يُمِيتُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ (۲)

«سوره حدید»

{هر چه در زمین و آسمان هاست، همه به تسبیح و ستایش یکتا خدایی که مقتدر و حکیم است مشغولند (۱) آن خدایی که آسمان‌ها و زمین همه ملک اوست؛ او خلق را زنده می‌گرداند و باز می‌میراند؛ و اوست که (در عالم) بر همه چیز تواناست. (۲)}

جای بسی شگفتی است که انسان با همه ضعف‌ها، نقص‌ها، کمبودها و نسبی بودن، ادعای قدرت مطلق کرده و خود را توانا و دانای مطلق فرض کند. او برای دستیابی به قدرت و ارضای خواسته‌های بی‌حد و حصرش، تأمین امیال و نیازهای پایان‌ناپذیر مادی، برای جاه‌طلبی، شهرت‌طلبی، بزرگ‌نمایی، کسب لذت بیشتر، تجمل‌پرستی، سود و حرص و آز، از هر ابزاری برای رسیدن به هدف‌های مادی سود می‌جوید تا بتواند به‌قله‌های قدرت (که نسبی و موقتی است) دست یابد. و در این فرایند، چنانچه به کسی ستمی یا اجحافی شد، اهمیتی ندارد. چون هدف وسیله را توجیه می‌کند و وی می‌خواهد حرکتی رو به جلو داشته باشد و در پی همه جایگاه برتر اجتماعی دست یابد تا بتواند به‌تمامی نیازهای مادی خود (چون پول، مقام، ثروت) پاسخ مثبت دهد.

در این مسیر، به‌هر شخص و مقامی متوسل می‌شود و معامله می‌کند تا به‌قدرتی رسد و به‌هر کسی آن را حفظ کند. آری! برای فرد قدرت‌طلب چه زیباست که بر سربر قدرت تکیه زند. بر خلق فرمان براند؛ همه مطیع اوامرش باشند؛ با هیچ «ته» ای مواجه نشود؛ هیچ مخالفتی، انتقادی، حرفی و صدایی بر نخیزد؛ همه گوش به‌فرمان، در خدمتش باشند؛ همه چاره‌پایا باشند؛ او غرق در لذت و تجمل و سود و در اوج شادی و شغف، در آرامش کامل، برین هیچ کم و کاستی و دغدغه‌ای، تمامی نیازها و خواسته‌هایش برآورده شود؛ و به‌زیبایی هر فرمانی و هر ستمی روا دارد، او مطیع مطلق وی باشد. اوامرش نه بر اساس قانون، الهی یا الهی، بلکه بر اساس امیال و احساسات و خواسته‌های نفسانی نامحدودی باشد که تواند منافع شخصی‌اش را تأمین کند. چون این فرد به‌قانون و نظم و مقررات، خرد جمعی، امور مردم، فرهنگ و ارزش‌ها^۱ و هنجارهای مرسوم جامعه کاری ندارد. مزاجش و سلیقه‌اش در هنجار فکری و شعور برتری دارد. هر کسی در مقابل سلیقه و منافعش قد علم کند، باید خوار شود و نازد شود و هیچ کس نباید در تضاد و در تقابل با وی باشد.

به‌همین دلیل، می‌بینیم که چه در عصر تاریکی (قرون وسطی و قبل از آن) و چه در عصر روشنگری و قانونگرایی و مدرنیته در جهان و اروپا، اقتدارگرایی^۲ و استبدادگرایی و تأمین منافع فردی و زیر پا گذاشتن حقوق دیگران و حتی یک ملت، قالب همیشگی آن‌هاست. و در واقع، به‌قانون جنگل پایبندند و چنانچه به‌قانونی هم معتقد باشند، آن قانون ماکیاوولی^۳ است و از خرگوش در مقابل پنجه‌های قوی شیر محافظت و صیانت نمی‌کند، بلکه حامی شیرها و گرگ‌هاست. به‌قول مورگان^۴ که دوران زندگی بشر را،

1. Values

2. Authoritarianism

3. Machiavel Law

4. Lewis Henry Morgan

به لحاظ تکنولوژی، به سه دوره: توحش، بربریت و تمدن تقسیم می‌کند و می‌گوید عصر ما عصر تمدن است و کشورهای اروپایی و آمریکایی متمدن هستند، متأسفانه در دوران مدرنیته و تمدن و فقط در قرن بیستم، بیش از ۱۰۰ میلیون انسان در جنگ‌هایی که در جهان (به‌ویژه، مناطق مدرن و اروپایی) رخ می‌دهد، از بین می‌روند. در عصر پست‌مدرن، صاحب‌نظرانش به تاریخ، مذهب، ایدئولوژی و حتی علم و قانون و هیچ فرا روایتی اعتقاد ندارند و می‌گویند همه این‌ها، آزادی بشر را از بین برده و نظام‌های عقلایی و بوروکراسی^۱ (که نتیجه علم‌گرایی و افکار عقلانیت^۲ و کنش منطقی و عقلانی بشر است و به سود و لذت بشر است، می‌انجامد)، به قفسی آهنین برای انسان تبدیل شده است. و انسان خود را در دستان بی‌رحمی که بافته، گرفتار کرده است.

در عصر حاضر انسان غربی به تکنولوژی‌های مدرن و برتر و نظم و قانون و خرد جمعی و پیشرفت‌های رفاه دست یافته، اما نه هدفی دارد و نه معنایی برای زندگی خود برگزیده است. زندگی از معنا و هدف و از هر نوع اصول انسانی و الهی خالی است. تمامی ارزش‌ها و معیارها، فرهنگ‌های پاک انسانی از زندگی‌اش محو شده است. اکثریت انسان‌ها چون برتری بی‌معنا در خدمت پول، قدرت، مقام، ثروت، خودخواهی و جاه‌طلبی و قدرت‌طلبی (که فقط به سود و لذت خود می‌اندیشند) گرفتار و زندانی شده‌اند.

امروزه، اروپای متمدن، در جامعه مدرن وجود عقلانیت حاکم بر روابط و سیستم اجتماعی، دچار عدم عقلانیت شده و جامعه باید برای انسان‌ها به قفس آهنین تبدیل شده که راه فراری برای آن متصور نیست. بشر امروز، بیش از گذشته به یک نجات‌بخش محتاج است که بین حرف و عملش تضاد نباشد. تئوری و عمل و عقوبت و عفو را توأماً دارا باشد. در طول تاریخ، حضرت علی (ع) تنها حاکمی است که تئوری را عملی و عفو را ان بود و در تضاد و تقابل هم قرار نداشت. حکومت^۳ نباید حیا خلوت حاکمان، احزاب و جناح‌های قبیله و اقوام و افراد باشد. حاکمی به درد جامعه امروز می‌خورد که تئوری اجرای عدالت اجتماعی، آزادی، برابری، مساوات، رفاه اجتماعی، حقوق شهروندی، عدم تبعیض و بی‌عدالتی، بی‌استیلائی، آزادی و احترام به افکار متفاوت و نقد، اهمیت به خرد جمعی و مشارکت مردمی، برابری، توزیع عادلانه منابع و ثروت جامعه میان همه مردم، از بین بردن همه مشکلات، معضلات و مسائل اجتماعی را، هم در شعار و هم در عمل، اجرا کند. و این امر میسر نخواهد شد، مگر آنکه حاکمیت و قدرت در دست شخصی قرار گیرد که جمع عشق و عقلانیت باشد. وگرنه، تنها در سایه تئوری‌ها و ابزارهای علمی و تکنولوژی‌های پیشرفته، بدون دوست داشتن

1. Bureaucracy
2. Rationalization
3. Government

انسان‌ها و احترام به حقوق انسانی آن‌ها، این امر محقق نخواهد شد. در این نوشتار سعی شده است تا مفاهیم قدرت و اقتدار^۱ و حکومت از دیدگاه جامعه‌شناسان و اندیشمندان غربی و اسلامی، ویژگی‌های حاکمان اقتدارگرا^۲ و مردم تحت سلطه^۳ و نیز جوامع مدرن بررسی و تحلیل شود. همچنین، بر خود لازم می‌دانم از همه کسانی که در نگارش این کتاب مرا یاری کرده‌اند، به‌ویژه فرزند عزیزم احسان و استاد نوری، همکار روشنفکر و متفکرم، سپاسگزاری کنم.

علی ظهیری

تهران: فروردین ۱۳۹۳

www.ketab.ir

1. Authority
2. Authoritarian
3. Dominance